

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Oddělení praxe

Bakalářská práce

Hlavní důvody k odebrání dítěte rodičům a předání do ústavní, či náhradní výchovy. Případy řešené OSPOD Trhové Sviny v letech 2001-2011

Vedoucí práce: Mgr. Helena Machulová

Autor práce: Jindra Pilečková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce KS

Ročník: 3.

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: _____

Podpis: _____

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Heleně Machulové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Děkuji všem pracovníkům OSPOD v Trhových Svinech. Touto cestou bych chtěla poděkovat všem, kteří mne během studia podporovali.

OBSAH:

Úvod.....	6
1. Rodina.....	8
1.1. Domov.....	9
1.2. Rodina a její funkce.....	9
1.3. Rodinné vazby.....	11
1.4. Rodičovství, poruchy rodičovství.....	13
1.5. Rozvod, rozhodování o dětech.....	15
1.6. Rodina neúplná.....	16
1.7. Rodina náhradní.....	17
2. Dítě.....	18
2.1. Potřeby dětí.....	18
2.2. Psychická a citová deprivace v raném dětství.....	19
2.3. Rizikové faktory pro děti.....	19
3. Orgány sociálně právní ochrany dětí (dále jen SPOD).....	20
3.1. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.....	20
3.2. Sociální práce s rodinou realizovaná pracovníky SPOD.....	21
3.3. Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem.....	22
3.4. Preventivní a poradenská činnost.....	22
4. Ústavní péče.....	23
4.1 Druhy zařízení.....	23
4.2 Názory na problematiku ústavní péče.....	24
5. Rozdělení a bližší specifikace hlavních důvodů, na jejichž základě došlo k podání návrhu SPOD k odebrání dítěte rodičům. Zprostředkováno ze záznamů SPOD Trhové Sviny v letech 2001-2011.....	26
5.1. Případy, kdy je hlavním důvodem špatná ekonomická situace, nevyhovující bytové a sociální podmínky.....	26

5.2. Případy, kdy je hlavním důvodem zanedbávání dítěte, týrání dítěte a závislost rodičů na alkoholu.....	27
5.3. Případy, kdy sami rodiče zažádali o ústavní péči z důvodu nezvládnutí výchovy dítěte s psychickou poruchou.....	28
5.4. Shrnutí.....	29
ZÁVĚR.....	31
Seznam použité literatury.....	33
Seznam příloh.....	34
Přílohy	
Příloha I.	35
Příloha II.....	37
Příloha III.	39
Příloha IV.	41
Příloha V.	43
Příloha VI.	44
Příloha VII.	46
Příloha VIII.....	47
Příloha IX.....	48
Příloha X.....	49
Příloha XI.....	50
Příloha XII.....	51
Abstrakt.....	52
Abstract in English.....	53

Úvod

Tato bakalářská práce se jak na teoretické tak i v praktické rovině zabývá, dnes více než jindy, palčivou otázkou odebrání dětí rodičům a dále také příčinami, proč k této krajní možnosti dochází. O této problematice bylo napsáno mnoho knižních i jiných publikací, i přes to je důležité, ne-li přímo nutné, se věci plně věnovat, stále na tuto problematiku upozorňovat a hledat nová a lepší řešení. Zdrojem inspirace se pro mě stala praxe, kterou jsem absolvovala během studia přímo v místě sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD) v Trhových Svinech.

Hlavním posláním sociálních pracovníků na tomto pracovišti bylo u každého klienta či případu zvolit nejvhodnější formu pomoci a podpory. Pomoc vycházela z individuálně určených potřeb jednotlivých osob, posilovala sociální začleňování, aktivně působila na klienty a podporovala rozvoj jejich samostatnosti. Přednost se kladla na motivaci klientů k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvání v nepříznivé situaci. Sociální pracovníci vedli rozhovory s klienty, spolupracovali s poradci, lékaři, policií, s úřadem práce a dalšími. Monitorovali, hodnotili a zaznamenávali pokrok klientů, plánovali a vedli programy k prevenci.

Cílem mé práce je zmapování důvodů odebrání dětí rodičům přímo v této oblasti a to od roku 2001 do roku 2011, a dále popsání příčin, proč k tomuto dochází. Celorepublikově se počty dětí, které jsou z různých důvodů umístěovány do ústavních zařízení, stále zvyšují. Z vlastní praxe jsem si ověřila, že není vůbec snadné se těmto rizikovým rodinám věnovat v terénu, vzhledem k nízkému počtu sociálních pracovníků. Někteří rodiče dokonce odbornou pomoc odmítají a striktně se staví zády ke všem dostupným možnostem, které jsou jim nabídnuty. Tyto rodiny nemají příliš mnoho šancí, jak si pomoci vlastními silami. V dnešní době je vysoká nezaměstnanost, i přes to, že rodiče pracovat chtějí, pracovní místo neseženou. Posláním sociální sítě není dosáhnout plné pomoci všem rodinám, které pomoc nutně potřebují. Snaha spočívá v tom, že sociální pracovníci nasměrují a podpoří členy rodiny k jednání pro svou vlastní záchranu a postupně je naučí, jak si mají pomáhat navzájem. Vzhledem k těmto skutečnostem jsem se rozhodla k vypracování této bakalářské práce.

Postupovat budu tak, že nejdříve popíšu rodinu a její funkce, rodinné vazby, postup rozhodování o dětech po rozvodu rodičů, rodinu neúplnou a náhradní. V další kapitole popíšu potřeby dětí, psychickou a citovou deprivaci, ke které u dětí dochází a rizikové faktory pro děti, které jim v rodině hrozí. Důležitá kapitola o SPOD popíše legislativu, sociální práci s rodinou, která je realizovaná pracovníky SPOD, opatrovnické soudy a také dostupnost preventivní a poradenské činnosti. V kapitole ústavní péče vyjmenuji druhy zařízení a některé názory odborníků na tuto problematiku. Po pečlivém prostudování všech dvanácti kazuistik popíšu hlavní důvody k odebrání dětí a jednotlivé případy k nim zařadím podle toho, k jakým důvodům u jednotlivých rodin došlo. V závěru pak shrnu poznatky, ke kterým v této práci dospěju a poukážu na její další využití.

Schopnost plnit řadu funkcí je primárním znakem zdravé rodiny. Diagnostikovat stav rodiny i sanace rodin, které jsou nefunkční, je velice obtížné a vyžaduje záměrnou spolupráci lékaře se sociálním pracovníkem, učitelem, právníkem, psychologem a dalšími odborníky. Nutné je znalost zdravotního stavu rodičů, jejich geneticky zděděné dispozice či nemoci mohou narušit vyváženost a stabilitu rodiny a tím sekundárně dítě ohrozit.¹

Doufám, že tato práce usnadní získání většího náhledu na tuto problematiku. Dále poskytnete podporu a snad jakýsi náhled, jak si snáze poradit s řešením krizí v problémových rodinách. V lepším případě jak jim předejít. Hlavním úkolem, snad i posláním všech sociálních pracovníků v této klíčové oblasti, je zájem a péče o děti v těchto rodinách. Většina z nás si ani nedokáže představit, co tyto děti zažívají každý den, jaké mají pocity a jak vše prožívají leckdy i několik let, než se cokoli vyřeší. Moje práce není návodem, ani nedává přesné rady. To ani nebylo mým úmyslem. Chtěla jsem pouze udělat souhrnný náhled na tuto problematiku v dané oblasti.

Základními zdroji, o které se bakalářská práce opírá, jsou podklady z SPOD v Trhových Svinech a dále odborná literatura jmenovaná v závěru práce jako použitá literatura.

¹ Srov. DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie*, s. 30.

1. Rodina

Téma rodina jsem do své práce zařadila, protože to je základ, bez kterého by byla práce neúplná. Od fenoménu rodiny se odvíjí vše další, co je níže popsáno.

Rodina je tradičním společenstvím osob, které nacházíme v různorodé podobě ve všech známých kulturách. Na jejích základech se tvoří hlavní charakteristiky našeho duševního života. Rodina je přitom skupina, která zprostředkovává kontakt mezi jedincem a společností.² Rodina je prvním hlavním modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje vztahy k ostatním skupinám, předurčuje i jeho osobní vývoj. Učí dítě orientaci v hodnotách, vystavuje ho určitým konfliktům a zároveň má dítě v rodině jistou podporu. Tímto osobitým způsobem předává dítěti sociální dovednosti, bez kterých se v životě neobejde.³

Rodina poskytuje za každých okolností základní citovou jistotu, bezpečí a útočiště, které dítě může využít v situacích ohrožení a strachu. Čím je toto pojetí silnější a hlubší, tím lépe dochází k osobnímu zrání dítěte.⁴ Dítě se učí v rodině poznávat mnoho dovedností, které nesouvisí s jeho pohlavím. Učí se ale také své sexuální roli. Toto probíhá již v předškolním věku a hlavní podmínkou úspěchu je přítomnost nanejvýš potřebného rodičovského vzoru. Zdravý duševní a tělesný vývoj dítěte nemůže proběhnout bez stále přítomnosti vysoce citově angažovaných rodičů.⁵

Psychologické výzkumy prováděné u nás výzkumným týmem v Bohnicích nadmíru přesvědčivě dokázaly, že společná starost o dítě, a zvláště pokud se více od počátku angažuje muž, je toto téměř nejvýraznějším činitelem pro rodinnou stabilitu a soudržnost. Tyto aspekty jsou velice důležité pro prevenci rodinných rozvatů a rozvodů.⁶

„Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., §32 Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem.

² Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 38.

³ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 9.

⁴ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 153.

⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 9.

⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 11.

§33 Na výchově dítěte se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti.⁷

1.1.Domov

Při pomýšlení na slovo domov se nám hned vybaví mnoho pěkných, milých a hřejivých vzpomínek. Psycholog by řekl, že už samo to slovo má velice silný emocionální náboj. Můžeme použít nekonečné množství přívlastků vyjadřujících krásu, teplo a bezpečí domova.⁸

Domov je pro nás místem, kde jsou „naši“. Je to obyčejné a přesto velice výstižné slovo. Místo, kde jsou naši lidé, kteří k nám patří, a my patříme k nim. Místo, kde nás akceptují takové, jací jsme, bez přetvářek a předstírání. Z tohoto vědomí pak cítíme pocit bezpečí a jistoty. Domov je pro nás zázemím, kam se vždy vracíme z výletů a výprav do světa. Je místem klidu a odpočinku. Právem si tedy zaslouží nejvyšší úctu a ochranu. Dobrý domov má velkou naději předávat se z generace na generaci.⁹

1.2.Rodina a její funkce

Obecně vzato tvoří primární funkci rodiny fakt, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby a právě ty mají hlavní dlouhodobý vliv a vryjí se trvale do duševního života dítěte. Základní pojetí citů a modely chování jako své dispozice si jedinec odnáší s sebou do života. Připravuje se na společenský život prostřednictvím základní stupnice hodnot, kterou mu pomáhá získat společenství rodiny.¹⁰

jednotkou známou ve všech lidských společenstvích je rodina složená z manželského páru a jejich přímých potomků, i když může mít v různých společnostech rozdílné postavení v široké sociální síti. Základní funkce jsou pravděpodobně všude stejné.¹¹

⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění platném k 18. 3. 2004.

⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 9.

⁹ Tamtéž, s. 11.

¹⁰ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 38.

¹¹ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 183.

- Reprodukční funkce: Rodina je i nadále primární jednotkou plození nové generace.
- Hospodářská funkce: Rodina je v dnešní době převážně spotřební jednotkou, je důležité mít na paměti, že se v rodině musí dobře hospodařit, vést domácnost, vyrábět.
- Emocionální funkce: V dobrých podmínkách rodina rovnoměrně poskytuje emoční uspokojení všem svým členům.
- Socializační funkce: Rodina, jako jediná, uvádí rozhodujícím způsobem dítě do lidské společnosti, učí je základům společenského chování a předává mu základní kulturní návyky.¹²

Socializační funkce rodiny jsou obšírné. Primárně rodina zajišťuje dítěti uspokojování biologických potřeb a sekundárně potom zajišťuje podmínky pro jeho zrání, růst a v neposlední řadě jej také připravuje na přijetí rolí a vzorů jednání. To vše je základ pro rozvoj vědomě řízené výchovy, utváření sociálních návyků, učení, sebekontrola, očekávání odměn či trestů apod. Právě takto se kladou základy výchovy mimo rodinu.¹³ Jednotlivé rodiny neplní výše uvedené funkce ve všech aspektech stejně dobře. Rodina, která své funkce plní nedokonale či zcela nedostatečně, je považována za problémovou nebo dysfunkční.¹⁴

Původní souhrn funkcí rodiny se značně úžije, či slábnou, i když úplně nemizí. Od přelomu 19. a 20. století v Evropě přebírá některé funkce nově vznikající sociální stát. V současné době má v západních zemích rodina zejména tyto funkce:

- Podporování socializace dětí, zejména výchova
- Podpora vztahů mezi dospělými lidmi
- Podpora všech členů v ekonomické oblasti

V prvních dvou funkcích nebude pravděpodobně rodina nahraditelná nikdy. Od starověku až do současnosti lidé prováděli mnoho pokusů vychovávat děti v jiném než v rodinném prostředí, tyto pokusy však právě dokázaly nenahraditelnost rodiny.¹⁵

¹² Tamtéž, s. 183.

¹³ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 38.

¹⁴ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 184.

¹⁵ Srov. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 14.

Pokud dojde k nedostatečnému plnění funkcí rodiny, používá SPOD účinný nástroj k prevenci odebrání dětí z rodin do zařízení pro výkon ÚV. Tímto nástrojem je sanace rodiny. Je to soubor opatření SPOD a dalších sociálních služeb. Cílem je předcházet zmírnit nebo vyloučit veškeré příčiny ohrožení dítěte a umožnit rodičům i dítěti podporu udržení rodiny jako celku. Konkrétně se jedná o činnosti, které pomohou odvrátit možnost odebrání dítěte mimo rodinu. Pokud už dojde k odebrání, tak tyto činnosti pomáhají realizovat kontakt dítěte s rodinou a nadále pokračují společně s rodinou na snaze umožnit dítěti bezpečný návrat zpět domů.

Sanační plán musí obsahovat:

- Konečný stav rodiny, ke kterému směřují jednotlivé kroky sanace.
- Časové období předběžně určené pro naplnění konečného stavu.
- Krátký časový úsek, po kterém budou průběžně vyhodnoceny sanační kroky.
- Rodiče i dítě souhlasí s domluvenými znaky, které budou hodnotit jednotlivé kroky.¹⁶

1.3.Rodinné vazby

V minulosti bylo provedeno velké množství pokusů o přesunutí rodičovské péče na jiné osoby, skupiny či instituce. Vyzkoušelo se mnoho variant, ale tyto pokusy se v širším rozsahu v epochách vývoje lidstva, dokonce i ve všech současných známých společnostech.¹⁷ Evropská společnost vstupuje do postindustriálního období a s ní i rodina. Ženy vstupují ve velké míře na trh práce, emancipují se, což mění možnost angažovat se v tradiční ženské roli v rodině. V roli vychovatelky a hospodyně. Rychlý postup v kariéře u žen se dostává do konfliktu s potřebami dítěte a mužskou neochotou se výrazněji podílet na výchově dětí a chodu domácnosti. Tradiční vazby rodiny pozbývají významu.¹⁸

Kvalita vazby mezi matkou a dítětem, později otcem a dítětem a dalšími členy rodiny, je zásadním kritériem osobnostního vývoje. Od porodu začíná dítě zrcadlit matčino chování. Přirozeným základem pevné vazby mezi členy rodiny je tzv. vazbové

¹⁶Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 18-19.

¹⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 10.

¹⁸ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 39.

chování, které je dobře pozorovatelné i u zvířat.¹⁹ Pokud se má dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce ve zdravou osobnost, potřebuje vyrůstat ve stálém, vřelém a citově příznivém prostředí. To má pro dítě primární důležitost a právě to mu má poskytnout právě rodina. Dítě za své rodiče přijímá a považuje ty, kteří se k němu mateřsky a otcovsky chovají. Podmínky pro utváření sebevědomí dítěte mohou být v různých rodinách rozdílné, od velmi dobrých až po velmi špatné.²⁰

Studie mladistvých delikventně jednajících popisuje jejich vlastní rodinné prostředí jako chladné, s minimem rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou charakterizováni jako pasivní či odmítaví, bez zájmu uspokojovat potřeby dětí. V takových rodinách je pravděpodobné, že se u dětí vyvine *nejistá vazba* k rodičům a tím pádem i k jejich světu dospělých. V případě rodičů, kteří se cítí potřebami dětí přetížení, se jedná o *vazbu vyhybavou*. A v neposlední řadě může jít o *vazbu dezorganizovanou* a to v tom případě, že rodiče přetěžují děti dospělými odpovědnostmi.²¹

Naopak občasné domácí konflikty nemusí znamenat pro děti samozřejmé zlo, jak bychom si někdy představovali. Pouze však za jedné podmínky. A to, že má dítě jako primární zážitek rodinnou lásku a přátelství. Opravdové nepřátelství a pouhou zlost totiž dítě umí dobře rozlišit. Nejlepším vkladem pro dítě je zajištění základní životní jistoty rodiči.²²

Mezi hlavní rysy zdravé rodiny se považuje velká soudržnost a spolupráce mezi všemi členy, po všech stránkách kvalitní komunikace mezi členy, emočně dobré vztahy, respektování se navzájem, dovednost rodiny přenést se a překonat zátěžové a konfliktní situace, proměnlivá dělba rolí, při které se respektuje zralost i zájmy jednotlivých členů, opora širší rodiny aj.²³

„Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., o rodině, §31, odstavec 1: Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého dítěte, při správě jeho jmění. Odstavec 2: Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho

¹⁹ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 42

²⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 16.

²¹ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, s. 43.

²² Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 17.

²³ Srov. DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie*, s. 30.

*jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, citový a rozumový mravní vývoj“.*²⁴

1.4. Rodičovství, poruchy rodičovství

Správné rodičovství má být bezpečné, stálé, pečující, milující, ochraňující a podpůrné. Je základním kamenem zdravého vývoje dítěte.²⁵ Biologická příbuznost mezi pečujícím rodičem a dítětem je nespornou výhodou. Především z důvodu, že dává naději na větší míru angažovanosti obou stran v jejich vzájemném vztahu a zároveň představuje „protektivní faktor“, který chrání dítě před ohrožujícím chováním ze strany dospělého. Členové rodiny, kteří nemají s dítětem společné geny, se častěji dopouštějí poškozujícího chování. Rodičovské chování je založeno na vrozené instinktivní bázi.²⁶

Studie rozlišují tři styly rodičovské výchovy, které ovlivňují vývoj dítěte. *Autoritářští rodiče* jsou přesvědčeni, že základní ctností dítěte je absolutní poslušnost. Očekávají, že dítě udělá to, co mu řeknou a to bez výhrad. Pokud se dítě zeptá proč, odpoví mu „protože jsem to řekl“. *Liberální rodiče* považují jako hlavní ctnost svobodné sebevyjádření. Mají tendenci se vyhýbat konfrontacím a disciplíně, jakákoli dětská přání a potřeby jsou na prvním místě. Někde uprostřed mezi těmito dvěma extrémy se nacházejí *autoritativní rodiče*. Očekávají dodržování určitého řádu, ale zároveň povzbuzují dítě k vyjádření vlastního mínění. Upouštějí od striktních požadavků poslušnosti a disciplíny a trestů užívají pouze tehdy, pokud se dítě chová nerozumně či nesmyslně. V této rodině mají všichni stejná práva a odpovědnost.²⁷

Poruchy rodičovství nastávají tehdy, pokud rodič ztrácí schopnost sladit se s dítětem, ať už trvale, či pod tlakem momentálních okolností. Toto chování rodiče vyvolává nevyhnutelně u dítěte rozladění, to způsobí hyperaktivní nebo naopak útlumové chování. Takováto reakce dítěte může posílit neadekvátní chování rodiče a dále může vést k násilnému chování vůči dítěti, či jiným formám špatného zacházení. Tato interakce se dá nazvat jako „ďábelský bludný kruh chyb“.²⁸

²⁴ Zákon č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění platném k 18. 3. 2004.

²⁵ Srov. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 46.

²⁶ Tamtéž, s. 46.

²⁷ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 39.

²⁸ Srov. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 49.

Třídění poruch rodičovství není vůbec jednoduché. Podle některých českých autorů (Matějček, Prokopec a Dytrych, Dunovský) tyto poruchy vznikají tím, že rodiče nemohou, neumějí či nechťejí dělat to, co je nutné pro výkon rodičovské role a pro správný vývoj dítěte. Tento názor nám může často pomoci porozumět nesprávnému chování rodičů v určitých situacích a tím zároveň najít nejpřijatelnější možnosti řešení takovýchto problémů.²⁹

Pro zanedbávající rodiny je typické špatné zvládnání provozu domácnosti, fungování bývá často chaotické, je zde absence rodinné autority, vykazují vyšší míru zdravotních problémů, hůře jim jde řešit konflikty, jsou méně soudržné a v neposlední řadě ve slovech méně vyjadřují své pocity.³⁰ Poruchy rodičovství jsou u většiny případů velice špatně rozpoznatelné. Nemusí vždy jít o následek psychického onemocnění, důvodem mohou být mnohem složitější vlivy, jak biologické, tak hlavně psychosociální.³¹

Jedna z hlavních poruch rodičovství je zanedbávání péče o dítě. Nejčastější formou špatného zacházení s dítětem v rodině je syndrom CAN. Je to syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Oběti zanedbávání bývají zpravidla ohroženy dlouhodobě, jeho důsledky bez včasné intervence vážně ohrožují růst a vývoj dítěte. Tyto oběti jsou nejhůře zjištělné.³²

Dunovský (1999) uvádí následující nejčastější typy poruch rodičovství:

- Matka se dítěte zbaví takovým způsobem, že ohrozí jeho život, nebo ho pouze odloží z důvodu, že se ho chce zbavit. Matka často utajuje i těhotenství, porod neprobíhá za standardních podmínek. Většinou se tak stane, když matka není v kontaktu s biologickým otcem.
- Matka bezprostředně po porodu dává dítě do péče jiného člena rodiny, nebo do péče jiných osob, aby bylo dítě osvojeno.
- Matka nebo oba rodiče si dítě ponechají, ale dítě je jim překážkou, nedojde k plnému přijetí a to hlavně z důvodu vyhraněných okolností, ve kterých se rodiče momentálně nacházejí.

²⁹ Srov. DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie*, s. 112.

³⁰ Srov. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s.49.

³¹ Srov. DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie*, s. 120.

³² Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 35-36.

Jeden z důvodů může být, že rodina prožila vážnou sociální krizi, která je doprovázena ztrátou majetku.

Rodiče nemají dost psychických sil na zvládnutí této krize a starost o dítě je pro ně jen další překážkou. Za jiných okolností by dítě přijali.

- Oba rodiče jsou velmi mladí, matka nezvládá mateřství emočně, k dítěti zaujímá negativní postoj. Dítě je pro matku konkurentem a značnou překážkou k dosažení jejích potřeb. Mladí rodiče neumějí a do určité míry nechtějí vykonávat svou rodičovskou roli.
- Oba rodiče jsou ve vyšším věku, problém nastává především, pokud jde u rodičů o první dítě. Často mají zbytečné obavy o zdraví dítěte a jeho psychický vývoj. Tím vzniká menší jistota a spontánnost v zacházení s dítětem.
- Matka zůstává po narození dítěte na výchovu sama bez otce. Matka chce mít dítě jen pro sebe, má pocit, že jí otec dítěte bude výchovu kazit, většinou se jedná o starší ženy. Porucha rodičovství zde spočívá v přehnaném zdůrazňování mateřské role, což je často spojeno s vysokými neopodstatněnými požadavky na dítě. Jejich postoj k mužům je většinou negativní a to se často projevuje v deformované výchově dítěte.³³

1.5.Rozvod – rozhodování o dětech

Podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině §24 soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.³⁴

Rozvod je velmi závažnou událostí pro všechny, kterých se to nějakým způsobem dotýká. Závažným se rozvod stává právě v těch rodinách, kde jsou děti. Právě ony více či méně ztrácejí jednoho z rodičů a musí se vyrovnávat s mnoha změnami. Největšími vnitřními konflikty jsou pro dítě vleklé spory, které pokračují i po rozvodu, hlavně v otázce jak budou probíhat návštěvy.

³³ Srov. DUNOVSKÝ, J. et. al. *Sociální pediatrie*, s. 114-115.

³⁴ Zákon č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění platném k 18. 3. 2004.

Rovnováha dítěte je narušena tehdy, pokud je do sporů zatahováno a dokonce se i stává zbraní při vzájemném boji bývalých manželů.³⁵ Rozvrat rodiny vyvolává v nezralé psychice dítěte mnoho traumat a křivd. Ty budou sice po nějakém čase zapomenuty, ale emoce, které z nich plynou, už zůstanou nezvratně poškozeny. Mnozí rodiče si často neuvědomují, že chybnou a nedostatečnou výchovou lze naprosto deformovat dětský charakter a hodnotový systém dítěte a to jednou pro vždy.³⁶

Opatrovnické řízení probíhá pak před rozvodem rodičů a upraví poměry k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Je to rozhodnutí, ve kterém je řečeno, komu bude nezletilé dítě svěřeno do výchovy. Vždy o tom rozhoduje soud. Pokud je dítě schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit okolnosti jeho se týkající, mělo by být zapojeno do jednání rodičů.³⁷

„Evropská úmluva o výkonu práv dětí byla sjednaná ve Štrasburku dne 25. Ledna 1996 a obecně vstoupila v platnost 1. 7. 2000. Česká republika ji ratifikovala 7. Března 2001 a je publikována ve Sbírce mezinárodních smluv jako Sdělení MZV č. 54/2001 Sb.m.s. Cílem Evropské úmluvy o výkonu práv dětí je posílit ochranu práv dětí, a to zejména v soudním řízení v rodinných věcech, přičemž výkon těchto práv usnadňuje tím, že účelně vytváří a posiluje procesní práva, jež mohou děti uplatňovat buď přímo nebo prostřednictvím dalších osob nebo orgánů. Za řízení v rodinných věcech se považuje zejména řízení týkající se výchovy a výživy dítěte, práva styku rodičů s dítětem, určení rodičovství, řízení o adopci a pěstounské péči, poručenství, správy majetku dětí a omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti.“³⁸

1.6.Rodina neúplná

Neúplné rodiny vznikají z různých důvodů. Jedním z nich je těhotenství svobodné ženy, dalším je úmrtí jednoho z manželů a nakonec nejčistším důvodem bývá rozvod rodičů. Neúplná rodina je v podstatě absence jednoho z rodičů, ať už z jakéhokoli důvodu. Tyto rodiny mohou plnit některé funkce stejně dobře, jako rodiny úplné. A to především funkci emocionální a socializační.

³⁵ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 185.

³⁶ Srov. NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*, s. 31.

³⁷ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*, s. 167.

³⁸ NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 36.

Situace neúplných rodin je ale i tak obtížnější, zvládnání základních úkolů jim jde obtížněji a častěji selhává. U dětí z neúplných rodin je všeobecně více výchovných potíží, mají horší prospěch, mají i častější problémy v zařazování do dětských kolektivů.³⁹

1.7. Rodina náhradní

*„Náhradní rodinnou péčí se rozumí péče o děti opuštěné, osiřelé, které ztratily z nějakého důvodu svou vlastní rodinu nebo ji vůbec nenalezly, v prostředí nové rodiny či tak uspořádané malé skupině, jež se rodině podobá nebo se jí přibližuje“.*⁴⁰

Dítě za své rodiče přijímá ty, kteří se k němu náležitě rodičovsky chovají, a nepotřebuje potvrzení. Instituce náhradního rodičovství je tak stará, jako rodina sama. Dítě už je od narození vybaveno takovou silou, kterou je schopno přilákat si pomoc a zájem od lidí ve svém okolí. Kulturní vývoj dal „přijetí cizího dítěte“ různorodé formy a vše řádně uzákonil. A tak i v naší republice máme dnes značně bohatý výběr možností náhradní výchovy pro ty děti, které z různých důvodů nemohou vyrůstat v rodině vlastní.⁴¹

Náhradní rodinnou péčí se rozumí osvojení čili adopce, individuální pěstounská péče, kolektivní pěstounská péče. Výchovné charakteristiky dětí, které jsou svěřovány do náhradní výchovy, můžeme podle Matějčka, Z. (1992) identifikovat do šesti typů:

- Dobře přizpůsobivý typ bez větších problémů
- Typ útlumový, jehož chování vede až k apatii
- Typ náhradního uspokojení, kdy se nedostatek citových podnětů kompenzuje přejídáním, onanií apod.
- Sociálně hyperaktivní typ s povrchními vztahy, s malým zájmem o hru, práci či učení
- Typ provokativní domáhající se pozornosti stálými provokacemi
- Typ zanedbaný především v oblasti kultury i v úrovni hygieny.⁴²

³⁹ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 185.

⁴⁰ DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie*, s. 227.

⁴¹ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 21.

⁴² Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 49.

2. Dítě

Dítě je nepostradatelná součást každé rodiny. Je to základní stavební prvek každé společnosti, děti jsou naše budoucnost. Bohužel ne každý si toto uvědomuje, jednání s dětmi je potom nepřiměřené, hrubé, v nejlepším případě nevhodné.

*„Pro účely Úmluvy o právech dítěte se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve“.*⁴³

*„Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.“*⁴⁴

2.1. Potřeby dětí

Potřeby dětí se mění podle jejich stupně vývoje. Jsou čtyři základní potřeby, které zůstávají neměnné pro celý dětský vývoj. První uvedu **základní biologické potřeby**, do kterých patří řádná výživa dítěte, uspokojení základních hygienických požadavků, dostatek adekvátních stimulů, podněcujících a rozvíjejících funkce organismu, komplexní léčebně preventivní péče. Další jsou **základní psychické potřeby**, sem je možné zařadit potřebu náležitého přívodu podnětů, potřeba smysluplnosti světa, potřeba jistoty, vědomí vlastní identity, potřeba otevřené budoucnosti. Jako třetí v řadě uvedu **základní sociální potřeby**. S touto potřebou souvisí požadavek optimální socializace, potřeba lásky a bezpečí, potřeba přijetí dítěte takového jaké je, potřeba identifikace s ním a v neposlední řadě dát možnost rozvinutí všech jeho sil a schopností. Poslední potřebou je **základní vývojová potřeba**. Tyto potřeby vedou k rozvoji dítěte, motivují k dalším aktivitám, které díky procesu učení napomáhají dítěti postupně překračovat již dosaženou úroveň.⁴⁵

⁴³ DAVID, R. *Práva dítěte*, s. 47.

⁴⁴ Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění platném k 18. 3. 2004.

⁴⁵ Srov. DUNOVSKÝ, J. et al. *Sociální pediatrie*, s. 50-53.

2.2. Psychická a citová deprivace v raném dětství

Psychickou deprivaci lze popsat jako negativní špatnou zkušenost v případě, kdy dojde k neuspokojování základních psychických potřeb v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu. Tato zkušenost v raném dětství může ovlivnit vývoj osobnosti dítěte. Projeví se typickými změnami v prožívání i chování dítěte. Za jednu z hlavních psychických potřeb dítěte se považuje potřeba citové jistoty a bezpečí, která je uspokojována pomocí specifické zkušenosti s blízkým vztahem s matkou. Matka je pro dítě zdroj jistoty a bezpečí, což pomáhá dítěti splnit první vývojový úkol, kterým je získání důvěry ve svět a v závislosti na tom i pocit sebedůvěry a životní jistoty.⁴⁶

Problematický psychosociální vývoj dítěte nastává nejen v rodině alkoholiků, drogově závislých, či kriminálníků, ale hlavně tam, kde je absence lásky, pocitu bezpečí, kde dochází k nedůsledné výchově, nebo tam, kde dítě dostane vše, na co jen si vzpomene. Klíčovým činitelem k předcházení psychické a citové deprivaci je kvalita vztahu mezi dítětem a matkou, později mezi dítětem a otcem.⁴⁷

Psychická deprivace poznamenává podstatným způsobem vývoj dítěte, není však nevratná. Následky mohou být krátkodobé i dlouhodobé. Projevuje se výrazným vývojovým opožděním řeči, opožděným vývojem sociálních a hygienických návyků, opožděným vývojem jemné motoriky, také je zde patrná emoční opožděnost a mnoho dalšího.⁴⁸

Psychická deprivace je úzce spjata s nedostatkem důvěry k lidem, je zde patrná nízká úroveň vlastní identity, sebe izolace plynoucí z životní nejistoty, nebo různá míra agrese, či poruch chování. Pokud se k tomu připojí ještě nedostatky v socializaci dítěte, může dojít k až k asociálním projevům.⁴⁹

2.3. Rizikové faktory pro děti

Vytipování rizikových rodin je velice důležité pro včasné zprostředkování sociální služby a odborné pomoci, jde hlavně o prevenci.

⁴⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*, s. 99.

⁴⁷ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et. al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 322.

⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, O. et. al. *Metody a řízení sociální práce*, s. 213-214.

⁴⁹ Srov. DUNOVSKÝ, J. et. al. *Sociální pediatrie*, s. 221.

Jde o tyto rizikové faktory rodičů: rodič byl v dětství sám často bit, byl trestně stíhán, je duševně nemocný, má problémy se závislostmi, rodič byl již podezřelý z týrání dítěte v minulosti, trpí depresemi, je sociálně izolovaný, má nízké sebehodnocení, trpí depresí, rodič prožil četné krize či stresové reakce, má nerealistická očekávání od dítěte, vnímá chování dítěte jako problém, provokaci, dítě ho obtěžuje, dítě je nechtěné, je překážkou ve vedení způsobu života, kterým by rodič chtěl žít.⁵⁰

Rizikovým faktorem pro dítě je nepochybně i nepřítomnost jednoho rodiče v rodině. U dětí, které se chovají delikventně, většinou v rodině chybí otec a to většinou vinou rozvodu, nebo nikdy nezačal s rodinou žít. Chlapec potom nemá vzor, se kterým se potřebuje identifikovat a dívka postrádá model mužského chování. Dětem obojího pohlaví chybí druhý vzor i druhá autorita. Pokud je rodič „sociálně nepřizpůsobivý“, pije, bere drogy, je často nezaměstnaný, chová se delikventně, je velká pravděpodobnost, že dítě bude během dospívání také nějakým způsobem překračovat zákon.⁵¹

3. Orgány sociálně právní ochrany dětí (dále jen SPOD)

Zařazení této kategorie je nutné, pro ucelený pohled na roli státu, jak se o ohrožené děti stará, jaké organizace a instituce jsou pro stát nástrojem pro zabezpečení řádné péče o děti.

3.1. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

§1 „Sociálně právní ochranou dětí (dále jen „sociálně-právní ochrana“) se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte.“⁵²

§4 „Sociálně právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo, Úřad.

⁵⁰ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 40-41.

⁵¹ Srov. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, D. *Mládež a delikvence*, s. 45.

⁵² Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 18. 3. 2004.

*Sociálně-právní ochranu dále zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.*⁵³

§5 „Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte.“ §6 „Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti.“⁵⁴

3.2.Sociální práce s rodinou realizovaná pracovníky SPOD

Pracovníci SPOD jsou podle zákona povinni chránit všechny zájmy nezletilých dětí, jejich život, je-li ohrožen. Z toho důvodu mohou jako jediní pracovníci pomáhajících profesí bez souhlasu provádět místní šetření v bydlišti rodiny, ptát se na dítě a na péči rodičů o ně ve škole, u dětského lékaře, u zaměstnavatele rodičů atp. Pokud zjistí, že je dítě v ohrožení, mají právo a zároveň povinnost podat soudu návrh na konkrétní opatření. Jestliže soud nařídí některé z opatření, plnění pak sleduje pracovník SPOD současně při sociální práci s rodinou.⁵⁵

Profesionální návštěva v rodině přináší naprosto novou dimenzi informací o tom, jak rodina žije. Pracovník může rodinu sledovat přímo při její běžné činnosti, není tedy odkázán pouze na slovní popis toho, co se v rodině děje. Pokud přijde ve vhodnou chvíli, vidí všechny členy rodiny pohromadě. Takto se dá především sledovat chování dětí v jejich přirozeném prostředí, chovají se uvolněně. Je možné sledovat rodinu při verbální i neverbální komunikaci, což je velkým přínosem pro posouzení stavu rodiny.⁵⁶

Pracovník se snaží na počátku soustřeďovat na zjištění, co sama rodina vidí jako problém a co se jí zdá v pořádku. Cílem je pomáhat rodině měnit nefunkční vzorce chování a hledat nové. Povzbuzovat členy rodiny a posilovat tím, že vyzdvihuje její silné stránky. Intervence nabývá na účinnosti tehdy, pokud rodina pochopí, že oni sami

⁵³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 18. 3. 2004

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 25.

⁵⁶ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 107.

pro sebe představují hlavní zdroj pomoci. Pracovník pak může ustoupit do pozadí a přenechávat řešení problémů na samotné rodině.⁵⁷

3.3. Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem

„Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s. hlava II. Úloha soudních orgánů. V řízení, které se týká dítěte, musí soudní orgán před vynesemím rozhodnutí posoudit, zda má informace dostatečné k tomu, aby mohl rozhodnout v nejlepším zájmu dítěte, a je-li to třeba, opatřit si další informace, zejména od osob, které mají rodičovskou zodpovědnost; pokud se podle vnitrostátních předpisů má za to, že dítě dostatečně chápe situaci, zabezpečit, aby dítě obdrželo všechny příslušné informace, ve vhodných případech dítě vyslechnout, je-li to třeba nevěřejně, buď přímo nebo prostřednictvím jiných osob nebo orgánů způsobem, který je přiměřený chápání dítěte, pokud to není ve zjevném rozporu s nejlepšími zájmy dítěte, umožnit dítěti vyjádřit svůj názor; vzít názor dítěte náležitě v úvahu.“⁵⁸

Výslech nezletilého dítěte před soudem proběhne tehdy, pokud má soud určité pochybnosti o údajích v soudním spisu, nebo o tom, co mu bylo řečeno dalšími účastníky opatrovnického řízení. Soudci tyto opatření využívají neradi a velice málo. U dítěte se dají očekávat nepříjemné zážitky, proto je nutné k tomuto úkonu přistupovat po komplexním zvážení všech možných okolností případu.⁵⁹

Pokud se soud k výslechu nezletilého dítěte rozhodne, musí mít především na paměti, že dítě je citově, morálně, ale i rozumově nezralé, je na někom závislé, snadno se dá korumpovat, citově vydírat, také může být dítě programováno. Soudce by měl mít na paměti tyto úskalí, k těmto výslechům by mělo docházet jen zřídka a spíše u starších dětí.⁶⁰

3.4. Preventivní a poradenská činnost

Preventivní poradenská činnost náleží obecním úřadům a obecním úřadům s rozšířenou působností. Náplní této činnosti je vyhledávat ohrožené děti, pracovat a

⁵⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 30.

⁵⁸ Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s. *Úloha soudních orgánů*, ve znění platném k 18. 3. 2004.

⁵⁹ Srov. BAKALÁŘ, E.; NOVÁK, D.; ŽÁČKOVÁ, D. et. al. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*, s. 7.

⁶⁰ Tamtéž, s. 11.

působit na rodiče tak, aby plnili své rodičovské povinnosti, odstranili nedostatky ve výchově, ale i s dítětem. Kontrolovat, zda není porušován zákaz vstupu dětí tam, kde by byly z hlediska jejich vývoje ohroženy, pomáhat rodičům řešit výchovné i jiné problémy spojené s péčí o dítě. Dále pomoci při zprostředkování poradenství s výchovou a vzděláváním, nebo při péči o postižené dítě, a pokud nějaký problém nastane, okamžitě jej umět řešit.⁶¹

Preventivní programy jsou další možností, jak pomoci. Jsou to dlouhodobé programy, kterými se sociální pracovníci zaměřují na vznikající rodiny, kde je vysoká pravděpodobnost velkých obtíží, nebo na rodiny, kde se narodilo hendikepované dítě. Zde se předpokládá, že výchova bude značně zatěžující. Návštěvy pomáhajících pracovníků jsou velice časté a dlouhodobé.⁶²

4. Ústavní péče

Kapitola stručně popisuje jednotlivá zařízení náhradní rodinné péče, kam mohou být děti umístěny po rozhodnutí soudu o odebrání rodičům. V dnešní době se názory na tyto zařízení rozcházejí, uvádím zde několik podnětných názorů k této problematice.

„Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.“⁶³

4.1. Druhy zařízení

Diagnostický ústav se stará především o diagnostické, výchovně vzdělávací, terapeutické, organizační, metodické a koncepční úkoly. Poskytuje péči dětem na útěku z místa dočasného pobytu či podmíněného umístění, nebo dětem, kterým soud nařídil ústavní či ochrannou výchovu a to po dobu nezbytně nutnou, nejdéle však po dobu tří dnů. Jeho další aktivity jsou definovány v zákoně č. 109/2002 Sb.⁶⁴

⁶¹ Srov. NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*, s. 97.

⁶² Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 198.

⁶³ DAVID, R. *Práva dítěte*, s. 60.

⁶⁴ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 308.

Dětský domov je určen pro děti, které nemají poruchy chování. Podle zákona č. 109/2002 jsou zde umístovány děti různého věku i pohlaví. Struktura dětského domova, forma komunikace, i režim dne včetně hospodaření má snahu napodobit běžnou rodinu. Děti se tu rozdělují do tzv. rodinných skupin v počtu pěti až osmi dětí. Každý domov může mít takovýchto skupin nejméně dvě, nejvíce šest. Jakékoli výjimky v dětských domovech uděluje ministerstvo.⁶⁵

Výchovný ústav zajišťuje výkon zpravidla u dětí s vážnými poruchami chování, většinou staršími deseti let. Zakládají se zde výchovné skupiny s omezeným počtem svěřenců podle jejich mentálního či psychického postižení nebo podle míry obtížnosti výchovného působení.⁶⁶

Dále jsou to: Kojenecký ústav, dětský domov pro děti od tří do pěti let, ústavy sociální péče, výchovné ústavy pro zvláště těžké psychické poruchy, ústavy pro nezletilé matky s dětmi, ústavy pro děti se závislostmi.

Legislativa není jednoznačná v pojmenování vzniklé situace, kdy je dítě vychovávané mimo svou biologickou rodinu. Shoda panuje pouze v tom, že se jedná o náhradní výchovné prostředí. V něm se dítěti dostává péče i výchovy navzdory teoriím, podle kterých nemůže být péče ani výchova náhradní. V praxi však vidíme, že se oba tyto pojmy paralelně používají. Pojem náhradní výchova zahrnuje náhradní rodinnou výchovu (náhradní výchovu v rodině) a náhradní ústavní výchovu.⁶⁷

4.2.Názory na problematiku ústavní péče

Ústavní péči soud zvolí tam, kde naprosto selže rodičovská péče a není možné osvojení ani pěstounská péče.⁶⁸ Pracovníci zastupující děti, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, nemají snadný úkol. Proto je nutná spolupráce a pružná komunikace mezi soudy, oddělením péče o dítě, kojeneckých ústavů, dětských domovů, psychologických poraden a dalších institucí s tímto propojených.⁶⁹

⁶⁵ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 310.

⁶⁶ Srov. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, s. 311.

⁶⁷ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 30.

⁶⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. et al. *Náhradní rodinná péče*, s. 39.

⁶⁹ Tamtéž, s. 42.

Většina zemí Evropy zahájila přechod na náhradní péči v rodinách před třemi desítkami let. U nás je tento přechod velmi obtížný. Je to způsobeno těmito faktory:

- Zřizovatelé ústavních zařízení, poskytovatelé ústavní péče a další instituce jsou relativně izolovaní od jednání probíhajících jinde. Všeobecně je mezi těmito objekty malé povědomí o alternativních systémech péče o ohrožené děti. Taky jim jsou málo známy výzkumy o deprivacích důsledcích ústavní péče.
- Některé ze subjektů si pěstují představu, že u nás v republice jsou specifické podmínky, které známe jen my a jen my na ně umíme reagovat.
- Zdravotnická hlediska jsou dalším argumentem, hygienické podmínky a dobrá strava se staví nad psychosociální potřeby dítěte. Někteří zastávají názor, že postižené děti potřebují kvalifikovaný zdravotní personál a proto nemohou být umístěny do „nekvalifikovaných“ pěstounských rodin.
- V roce 2002 proběhly určité změny v počtu dětí ve skupinách a v počtu skupin v ústavech a tím pádem si některé subjekty myslí, že transformace již proběhla a víc není potřeba.
- Některé ústavy jsou v regionech s nízkou zaměstnaností, pracovníci se bojí, že transformace je připraví o práci.⁷⁰

Díky aktivitám vyplývajících z Národního akčního plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011 je problematika ústavní a ochranné výchovy velmi často diskutována. Česká republika je značně kritizována za velký počet dětí umístěných do ústavů a za nesourodost systému péče o tyto děti. Národní akční plán má tedy za cíl zvýšit míru dostupnosti služeb pro rodiny s ohroženými dětmi, zvýšit kvalitu práce, nastolit soulad v postupu pracovníků v konkrétních situacích, snížit počet dětí v těchto zařízeních a v neposlední řadě více podpořit rozvoj osobnosti dítěte ve všech směrech.⁷¹

Většina odborníků se dnes shodne na tom, že pokud by měla náhradní výchova nahradit původní biologickou rodinu dítěte, měla by být postavena na podobné formě. Tedy rodina vychovatelů by měla bydlet společně s dětmi nejlépe v rodinném domě.

⁷⁰ Srov. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, s. 60.

⁷¹ Srov. DOLEŽALOVÁ, P. *Sborník z mezinárodní konference k problematice ústavní a ochranné vých.*, s.8.

Takováto koncepcie výchovy by se značně priblížila nejen k péči v pěstounských a profesionálních rodinách, ale je trochu blízká i podmínkám života dětí v biologických rodinách. Pokud chceme pomáhat dětem, nejdříve musíme pomoci jejich rodičům. Pokud toto selže, hledejme náhradní řešení.⁷²

Pokud už dojde k soudnímu nařízení o umístění dítěte do ústavní péče, je velice nutné setkání a další kontakt pracovníka SPOD s rodiči dítěte. Pracovník SPOD, by se měl pokusit vysvětlit rodičům důvody, proč jim bylo jejich dítě odebráno, dále je podpořit v kontaktu s dítětem, zprostředkovat jim poradenské služby, které je podpoří v kontaktu, popřípadě poradit a pomoci v přípravě k návratu dítěte zpět domů. Ke snížení traumatizace dítěte při umístění do ústavu je dobré zajistit, pokud je to možné, doprovod rodičů dítěte do zařízení, pokud toto možné není, tak alespoň zajistit rodičům co nejdříve dítě v zařízení navštívit. Výhodou je, pokud rodiče zařízení znají, odpadá tak stres a agresivita rodičů a ti pak lépe spolupracují. Pozitivní také může být, pokud rodiče v době přijetí dítěte do zařízení podají informace o tom, co má dítě rádo, co mu pomáhá ke zklidnění, vše co může dítěti pomoci k jeho zklidnění.⁷³

5. Rozdělení a bližší specifikace hlavních důvodů, na jejichž základě došlo k podání návrhu SPOD k odebrání dítěte rodičům. Zprostředkováno ze záznamů SPOD Trhové Sviny v letech 2001-2011.

V této kapitole použiji materiál z příloh I.-XII. Popisují zde rodiny, jejichž krizová situace dospěla až k odebrání dítěte. U většiny z nich to bylo v době psaní mé práce téměř beze změn, rodiny nebyly schopny přizpůsobit své jednání, chování ani bytové a ekonomické podmínky tomu, aby se dítě mohlo vrátit do domácího prostředí biologické rodiny.

5.1.Případy, kdy je hlavním důvodem špatná ekonomická situace, nevyhovující bytové a sociální podmínky.

Jedním ze závažných nedostatků v této kategorii, který vede až k odebrání dítěte je nezabezpečení domácnosti pro nově narozené dítě, nezajištění kočárku, oblečení a další

⁷²Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*, s. 117.

⁷³Srov. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*, s. 118.

potřebné výbavy. V příloze č. I. matka zanedbala výše uvedené povinnosti, z toho důvodu jí byla navrhována možnost umístění i s dítětem do Dětského centra ve Strakonici. SPOD matce zajistil potřebnou výbavu pro domácí prostředí, i tak to matka nezvládla. Dalším nedostatkem v této oblasti je nevybavenost domácnosti. Příloha č. III. popisuje takový případ, kdy se matka o dospívající dceru nemohla ani nechtěla starat a tak ji nechala bydlet samotnou v bytě se svým přítelem. Matka dceři odvezla nábytek, lednici, pračku. Dcera byla naprosto zanedbaná a bez finančních prostředků. Pracovníci SPOD se setkávají v rodinách s naprosto nevyhovujícími hygienickými podmínkami. V příloze č. IV. se rodiče o domácnost nestarali, dva jejich chlapi žili doma ve velkém nepořádku, všude na zemi byly kočičí výkaly, koupelna a záchod velice špinavé až na hranici použitelnosti. Dalším podobným případem je rodina z přílohy č. XII., kdy bylo šetřením zjištěno, že pětičlenná rodina obývá jednu malou místnost, mají dohromady jen dvě postele, na chodbičce jim stojí voda, která prosakuje ze žumpy, všude to značně zapáchá, hygiena je naprosto nevyhovující. Rodina je bez finančních prostředků, žije pouze ze sociálních dávek na děti. V neposlední řadě sem jistě patří rodiny, které mají velký nedostatek finančních prostředků a nemohou ani neumí se v této vzniklé situaci o děti postarat. Takovým případem je rodina z přílohy č. VI. Jde o rodinu se čtyřmi dětmi, matka propíjela sociální dávky na děti, otec ztratil práci, protože se musel o děti starat po dobu, kdy byla matka neznámo kde i se všemi penězi. Sám a bez prostředků situaci nezvládl. Dalším zásadním důvodem, který sociální pracovníci řešili, popisují v příloze č. VIII. Rodiče měli velice laxní přístup, pozdě vyřizovali sociální dávky, otec nebyl schopen rodinu uživit. Matka neměla často ani na sunar pro nezletilou. Rodina nebyla ochotna nic změnit.

5.2. Případy, kdy je hlavním důvodem zanedbávání, týrání dítěte a závislost rodičů na alkoholu.

Případy zanedbávání dítěte spojené se závislostí na alkoholu jsou pro pracovníky SPOD nejčastějšími. Většinou se jedná o neúplné rodiny, kdy výchovu zajišťuje pouze jeden z rodičů, většinou matka. Těmito případy se musí sociální pracovníci obzvláště pečlivě zabývat, protože nejsou patrné na první pohled, jako výše uvedené případy. Rodiny se snaží zanedbávání tajit, bohužel se to projeví, až když už dítě situaci nezvládne a změní své chování a vystupování, nebo uteče z domova.

V příloze č. V. se tak stalo. „V květnu 2008 nahlásila ve škole sestra Jaroslavy, která žije trvale u své babičky skutečnost, že její mladší sestra Jaroslava utekla z domova k ní a babičce, kdy důvodem byl alkoholismus matky. Nezletilá chtěla zůstat u své sestry a babičky, domů nechtěla, byla tam ve stresu. Po měsíci matka Jaroslavu přesvědčila, aby se vrátila a sama se začala ambulantně léčit. Soud stanovil nad nezletilou soudní dohled, výkonem byl pověřen SPOD v Trhových Svinech. Později oznámil přítel matky, že je matka Jaroslavy opilá, dceru zbila a zamkla jí doma. Policie provedla na místě šetření a našla zde opilou matku i Jarušku, která uvedla, že tam již dále nechce být.“ Dalším směrodatným důvodem k odebrání je případ v příloze č. I., kdy se matka o dítě neuměla postarat z důvodů ekonomických a to bylo svěřeno do péče mateřského dědečka. Z počátku se zdálo, že péči zvládne, ale jak chlapec rostl, přestával se o něj starat, péči začal značně zanedbávat a ani s pomocí SPOD se situace nezlepšila, spíše naopak. Péče mateřského dědečka byla ukončena a chlapec byl umístěn do ústavní péče. Dalším vážným typem zanedbání péče je situace, kdy je matka dětí závislá na alkoholu, propíjí sociální dávky na děti, odmítá spolupráci se SPOD i s dalšími odborníky, kteří jsou jí doporučeni. Nezajišťuje řádnou docházku do školy (viz Příloha č. IV., VII.). Posledním důvodem, který zde uvádím je situace, kdy rodič přesune veškerou svou zodpovědnost a povinnost na dítě. V příloze č. III. se musela nezletilá Magda starat o nemocnou matku a mladší sestru. Přebrala za matku starost o chod celé domácnosti. Tento případ je zmíněn již výše, kdy následovalo přestěhování matky a mladší sestry k babičce a Magda byla ponechána sama v bytě. Po podrobném šetření to byl pro SPOD jasný případ zanedbání péče.

5.3.Případy, kdy sami rodiče zažádali o ústavní péči z důvodu nezvládnutí výchovy dítěte s psychickou poruchou.

S takovými případy se pracovníci SPOD nesetkávají tak často, jako s výše uvedenými. I přesto je na ně kladen velký důraz. Děti jsou v těchto případech velice problémové, nezvladatelné, trpí syndromem LMD, poruchami osobnosti, jsou hyperaktivní, rodiče nemají, i přes velkou snahu, možnost k jejich řádné výchově. Tak tomu bylo i v Příloze č. II. „ První kontakt s otcem Veroniky a Pavla proběhl dne 29. 6. 2005. Přišel požádat o umístění svého syna nezletilého Pavla do Diagnostického ústavu.

Musí jet se svou ženou, která je po mrtvici, na měsíc do lázní na léčení. Dceru Veroniku svěří po tuto dobu do péče babičky, ale syna Pavla ona nechce, je velmi problémový, trpí syndromem LMD, krade peníze ve škole i doma a je nezvladatelný díky své hyperaktivitě.“ Obdobné potíže se objevují i v dalších dvou případech i přes to, že jedna z rodin byla úplná a v jedné plnila výchovu pouze matka. Velice se snažili zvládnout výchovu svých problémových dětí, navštěvovali specialisty v oblasti psychologie, psychiatrie, ale situace se vždy zhoršila. Nebyla jiná možnost, než doporučení SPOD na ústavní výchovu (viz Příloha č. IX., X.). V některých případech je psychická porucha tak závažná, že musí být dítě umístěno do psychiatrické léčebny. Takový případ odebrání dítěte řešil SPOD v trhovách Svinech v letech 2001-2011 pouze jednou (viz Příloha XI.). „Žádost o umístění Tomáše do Diagnostického ústavu podepsala sama matka, podle jejích slov se nezletilý toulá, nadměrně pije alkohol, kouří marihuanu, je nezvladatelný, byl i zadržen policií pro krádež. Tomáš z ústavu stále utíkal a porušoval domluvená pravidla ohledně jeho chování. Při jednom útěku byl zadržen a vyhrožoval sebevraždou, poté byl převezen do Psychiatrické léčebny v Kosmonosích. Odtud také utekl. Tomáš strávil v podstatě na útěku celé období života až do osmnácti let, kdy se vrátil zpět k matce.

5.4. Shrnutí

Mnou provedené zmapování důvodů odebrání dětí bych shrnula asi takto:

Po prostudování všech případů odebrání dětí, které se staly v letech 2001-2011 v oblasti Trhových Svinů jsem vypožorovala, že ve většině případů jde vždy především o propojení různých poruch rodičovství a zanedbávání některých z funkcí rodiny. Z toho plyne, že i důvody k odebrání se různí a většinou není pouze jeden důvod, pro který se SPOD rozhodne k návrhu na odebrání dítěte. Nejčastější příčinou je zanedbání péče, které se objevuje společně se ztrátou jednoho či obou rodičů a s nevyhovujícími ekonomickými podmínkami společně u více rodin. S tím úzce souvisí závislost na alkoholu jednoho z rodičů. Závažnými jsou důvody nezvládnutí výchovy. Zde byly zjištěny celkem čtyři rodiny, kdy dvě z toho nevykazují mimo to jiné problémy. Méně zastoupeny jsou pak rodiny, kde bylo příčinou týrání dítěte (pouze jeden případ).

Znázorněno v tabulce č. 1

Přílohy I. -XII.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
Bytové Důvody	A											A
Ekonomické důvody	A		A	A		A		A				A
Ztráta Rodiče	A		A	A	A		A			A	A	
Zanedbání péče	A		A	A	A	A	A	A				A
Nezvládnutí výchovy		A							A	A	A	
Týrání Dítěte					A							
Závislost na alkoholu				A	A	A	A					

A – tato značka ukazuje, kdy rodina pod č. přílohy spadá do jednotlivých kategorií s důvody k odebrání dítěte.

Ve většině případů se jedná o rodiče rozvedené, žijící bez partnera, ovdovělé, a to je pravděpodobně hlavní spouštěč potíží v těchto rodinách. Toto vše má nemalý vliv na vývoj dítěte a jeho chování. Může to způsobit více poruch chování, psychický stres, zhoršení výsledků ve škole. Od toho se pak odvíjí snížení sebevědomí a větší potíže ve společenském životě dítěte. Většina z rodičů špatně plní rodinné funkce a dochází také k poruchám rodičovství. Tam, kde rodiny plní většinu funkcí dochází k umístění jejich dětí do ústavní péče z vlastní vůle rodičů a to pro nezvladatelnost výchovy způsobené vrozenou poruchou dítěte jako je LMD, porucha osobnosti a jiné. Práce s rodinami všech kategorií není pro sociálního pracovníka vůbec snadná. Ve všech případech je jedno společné a to již lety zažitý postup SPOD.

Pokud dojde k nějakému deficitu, SPOD prošetřuje, jaký zákon rodič porušil, a jaké pravidlo je porušováno. Poté je stanoven soudní dohled, a pokud nepřijatelná situace

trvá, bývá podán návrh na ústavní výchovu. Toto je přetrvávající model řešení situace, ve které se nachází ohrožené dítě.⁷⁴

Můj návrh je takový, že by mělo jít především o jakési „uzdravení“ těchto rodin. Sociální pracovníci by měli být lépe školeni v terapeuticko-psychologické oblasti. Jednotlivý pracovník by neměl mít na starost více než několik rodin, které bude intenzivně navštěvovat a to hlavně v těch hodinách, kdy je většina členů rodiny doma. Tak může probíhat komunikace nejlépe. Dále by se měl každý pracovník snažit více rozvíjet své komunikační dovednosti. Aby rodina se sociálním pracovníkem spolupracovala, měl by umět především aktivně naslouchat a pokusit se pochopit, jak rodina vnímá svou krizovou situaci. Základem je vytvoření atmosféry důvěry, schopnost vynést skryté na povrch, vše umět jasně objasnit a vysvětlit, poskytnout členům rodiny prostor pro vyjádření názorů a cílů, pomoci jim najít jejich silné stránky, na kterých je možno stavět a na tom závisí umění vedení k odpovědnosti. K posouzení a k nalezení nejlepšího řešení v pomoci takto ohroženým rodinám je potřeba zdlouhavá systematická práce a kvalifikovaný pracovník, který spolupracuje s dalšími odborníky, jako je sociálně orientovaný pediatr, či dětský psycholog. Tyto předpoklady k dosažení úspěchu jsou prozatím v naší republice velice špatně realizovatelné.

Závěr

Cílem mé práce bylo zmapování nejčastějších důvodů odebrání dětí rodičům v oblasti Trhových Svinů od roku 2001 do roku 2011. Měla jsem k dispozici všech dvanáct případů, kde soud vydal nařízení k ústavní výchově. Domnívám se, že tento počet za deset let je velice uspokojivý, vzhledem k počtu dětí umístěných v ústavní péči. Každý z případů měl dva až tři tlusté spisy, ve kterých bylo podrobně popsáno vše, co se v té či oné rodině stalo, jak se který člen zachoval, jak probíhaly soudní spory, ať už o určení otcovství či svěření dítěte do péče jednoho z rodičů a vyměření výživného rodiči druhému. Spisy jsou plné různorodých posudků od odborníků, jako jsou dětské pediatrie, pedagogicko-psychologické poradny, psychiatři, ředitelé základních a středních škol a v neposlední řadě od pracovníků ústavních zařízení, kteří podávali na požádání SPOD zprávu o tom, jak se svěřencům u nich daří.

⁷⁴ Srov. NATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*, s. 191.

Jednotlivé případy jsem pečlivě pročetla a také prodiskutovala s konzultantkou, která mi byla na dobu praxe v SPOD v Trhových Svinech přidělena.

Rozdělila jsem důvody, proč byly děti odebrány, do jednotlivých kategorií. Tak jsem zjistila, které důvody jsou nejčastější a že u většiny případů se navzájem prolínají. Vše jsem zanesla do tabulky. Sledovala jsem dvanáct rodin. Z toho jsou pouze dvě úplné rodiny, kdy šlo pouze o jeden důvod, a to nezvládnutí výchovy kvůli psychickým problémům dítěte. O umístění do ústavní péče zažádali sami rodiče. U dalších dvou rodin šlo o totéž pouze s tím rozdílem, že rodina byla neúplná. Děti vychovával pouze jeden z rodičů. U všech zbylých osmi rodin vždy figuruje jako důvod zanedbání péče. Ve většině rodin se zanedbání péče pojí se ztrátou jednoho z rodičů, to úzce souvisí s neutěšenou ekonomickou situací rodiny. U poloviny případů pak přibývá ještě důvod závislost na alkoholu v rodině. Týrání dítěte se jako důvod objevilo pouze jedenkrát a také byl propojen již se zmíněným zanedbáním péče, špatnou ekonomickou situací a alkoholismem. Toto rozdělení bych asi uzavřela poznatkem, že SPOD v Trhových Svinech vždy zvažuje důvody k umístění dítěte do ústavní péče velmi pečlivě a důsledně a vždy jde o opodstatněné podezření hrubého zanedbání péče o dítě a také zanedbání jeho mravní sociální a citové výchovy. Ukázalo se, že v některých případech bylo dítě díky ústavní výchově zachráněno od negativního zlovolného vlivu vlastní biologické rodiny.

Svou práci jsem se pokusila zmapovat a poukázat na nejčastější, ale i na méně časté příčiny k odebrání dětí rodičům v daném regionu. Práci jsem psala pro účely SPOD v Trhových Svinech, ale i pro laickou veřejnost. Mým záměrem rovněž bylo tímto směrem přiblížit tuto problematiku pěstounským rodinám v daném regionu.

Seznam použité literatury

1. BAKALÁŘ, E.; NOVÁK, D.; ŽÁČKOVÁ, D. et. al. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-119-2.
2. BECHYŇOVÁ, V.; KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny: Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
3. DAVID, R. *Práva dítěte*. Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8.
4. DOLEŽALOVÁ, P. *Sborník z mezinárodní konference k problematice ústavní a ochranné výchovy*. Sdružení SCAN, 2010. ISBN 978-80-86620-29-9.
5. DUNOVSKÝ, J. et. al. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
6. JEDLIČKA, R.; KLÍMA, P.; KOŤA, J. et. al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. ISBN 80-7312-038-0.
7. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. aktualit. vyd. Grada Publishing 2, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
8. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
9. MATĚJČEK, Z. et. al. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
10. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
11. MATOUŠEK, O. et. al. *Metody a řízení sociální práce: Sociální práce, monografie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
12. MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence: kriminalita mládeže, prevence kriminality, studie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
13. MATOUŠEK, O.; PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
14. NOVOTNÁ, V.; FEJT, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.
15. NOVOTNÝ, P. *Epidemie delikvence*. Liberec, 2006. ISBN 80-86761-45-2.
16. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
17. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

18. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-488-8.
19. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění platném k 18. 3. 2004.
20. Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění platném k 18. 3. 2004.
21. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění platném k 18. 3. 2004.
22. Sdělení MZV č. 54/2001 Sb. m. s., úloha soudních orgánů, ve znění platném k 18. 3. 2004.

Seznam příloh

Příloha I.	Kazuistika s L. K.
Příloha II.	Kazuistika s P. L.
Příloha III.	Kazuistika s M. K.
Příloha IV.	Kazuistika s J. K.; M. K.
Příloha V.	Kazuistika s J. J.
Příloha VI.	Kazuistika s M. K.; M. K.; S. K.; T. K.
Příloha VII.	Kazuistika s M. D.; V. D.
Příloha VIII.	Kazuistika s E. J.
Příloha IX.	Kazuistika s Š. I.
Příloha X.	Kazuistika s A. Š.; J. Š.
Příloha XI.	Kazuistika s P. S.; T. S.; D. S.
Příloha XII.	Kazuistika s S. P.; A. P.; S. P.; K. P.; D. P.

Přílohy

Zprostředkováno ze záznamů SPOD Trhové Sviny v letech 2001-2011.

Příloha I.

Chlapec: Lukáš K. 8. 4. 2006

Matka: M. K. 15. 9. 1989

Mateřský dědeček chlapce: 13. 6. 1950

Sestry matky: Veronika, Šárka

Matka porodila dne 8. 4. 2006 nezletilého Lukáše a uvedla, že si dítě ponechá, k adopci ho nedá. Je nutné provést sociální šetření v rodině, protože matka uvedla, že zatím nemá žádné oblečení pro dítě. Šetření proběhlo dne 12. 4. 2006 v bytě mateřského dědečka pana P.K. Podmínky neodpovídaly pro pobyt novorozence, byla tedy navrhována možnost umístit matku s Lukášem do Dětského centra ve Strakoniciích cca na 2 měsíce. Oblečení pro novorozence i kočárek poskytnuto od Fondu ohrožených dětí (dále jen FOD) v Českých Budějovicích. V dětském centru ve Strakoniciích matka M.K. nejevila o dítě zájem, neučila se mateřským povinnostem. Pracovnice uvedly, že je nejraději u televize a kouří. Chce domu, to volala i otci. Mezi tím probíhal soud o určení otcovství. Matka se synem byli propuštěni z Dětského centra domů 19. 5. 2006. Zde se o syna nestarala, péči nechávala na svém otci nebo sestře. Byla často mimo domov, když doma je, pouze spí nebo jí, nechce chodit se synem ven. Má nového přítele, není doma i celé víkendy. 9. 6. 2006 proběhl soud, který přiznal rodičovskou zodpovědnost. Soud ověřil na SPOD Trhové Sviny, že nezletilá M. K. péči opravdu nezajišťuje. Chlapec Lukáš byl poté svěřen do péče mateřskému dědečkovi. I v jednom roce je chlapec stále v opatrování svého dědečka, prospívá dobře, SPOD Trhové Sviny provádí častá šetření. Dále proběhl soud o určení otcovství, kdy je otcem J.K., muž, kterého určila jako otce matka Lukáše. Ta porodila dalšího syna Tomáše. Přibližně po dvou letech svěřením Lukáše do péče dědečkovi se situace zhoršuje. Přestává se starat i on. Doma má nepořádek, neplatí poplatky za bydlení. Ve společné domácnosti nyní žije se svěřeným Lukášem a se svou další dcerou Veronikou, matkou Lukáška se svým dalším synem Tomášem. Třetí dcera Šárka je soudem umístěna v Diagnostickém ústavu. V květnu 2009 byl Lukáš odebrán dědečkovi a svěřen do péče zařízení pro děti

vyžadující okamžitou pomoc v Kamenici nad Lipou. 2. 3. 2010 byla pěstounská péče mateřského dědečka soudně ukončena. Důvodem bylo neustálé zanedbávání péče, také psychologický posudek vyjádřil, že je pan K. nezpůsobilý k výchově.

12. 11. 2010 podává matka Lukáše návrh na změnu výchovy, chce chlapce do své péče. Tvrdí, že vše zvládne. Vše je odloženo.

1. 2. 2011 proběhlo další stání, soud nyní ukončuje ústavní výchovu a Lukáše svěřuje do péče matky, která je měsíc po porodu již třetího syna Petra. Nad výchovou Lukáše se nařizuje dohled. Dne 20. 4. 2011 byl Lukáš propuštěn z DD Kamenice nad Lipou do domácí péče své matky. V srpnu 2011 byla zrušena ústavní výchova i nad nezletilým Tomášem a byl taktéž svěřen do péče matky. Ta oběma svým synům domluvila místo v místní Mateřské škole. Začíná mít potíže s nesplácením hypotéky na dům, vše se řeší u soudu. Dohled nad chlapci i nadále trvá, stále probíhají místní šetření.

Příloha II.

chlapec: Pavel L. 3. 5. 1994

Matka: V. L. 24. 4. 1967

Otec: L. P. 9. 6. 1964

Sestra: Veronika L. 29. 6. 1990

Další 2 sourozenci již zletilí

První kontakt s otcem Veroniky a Pavla proběhl dne 29. 6. 2005. Přišel požádat o umístění svého syna nezletilého Pavla do Diagnostického ústavu. Musí jet se svou ženou, která je po mrtvici, na měsíc do lázní na léčení. Dceru Veroniku svěří po tuto dobu do péče babičky, ale syna Pavla ona nechce, je velmi problémový, trpí syndromem LMD, krade peníze ve škole i doma a je nezvladatelný díky své hyperaktivitě.

Dne 30. 7. 2005 nařídil Okresní soud v Českých Budějovicích předběžné opatření, kdy se nezletilý Pavel předává do péče Dětského diagnostického ústavu a Střediska výchovné péče v Homolích. Dne 9. 9. 2005 byl Pavel podmíněčně propuštěn do rozhodnutí soudu. Vše na žádost otce. Podle pracovníků z DÚ v Homolích chlapec nepatří do ústavu. Tyto závěry vyplynuly z komplexního vyšetření chlapce. Po propuštění domů byl dne 10. 11. 2005 stanoven nad nezletilým soudní dohled. Chlapcovo chování se ale nezlepšilo, začíná mít problémy i se spolužáky ve škole, zhoršil se i prospěch. Pan L. nás opět kontaktoval a požádal o ústavní péči nad nezletilým se slovy, že situaci nezvládá. Podáváme tedy návrh na zahájení řízení o nařízení ústavní výchovy u nezletilého Pavla, kdy soud vydal rozsudek 26. 5. 2006 o nařízení ústavní výchovy.

Dne 14. 6. 2006 objevila třídní učitelka na Pavlovi modřiny, jela s ním ihned k dětské doktorce, která objednala sanitu s tím, že nezletilý bude převezen na Dětskou kliniku nemocnice v Č. Budějovicích s podezřením na syndrom týraného dítěte. V nemocnici se vyjádřili tak, že bude do následujícího dne vyšetřen a poté převezen do Dětského domova v Senožatech. Dále jsme vše oznámili na policii, která sdělila, že pošle svého zaměstnance za nezletilým do nemocnice, který provede výslech. Ve výpovědi Pavel uvedl, že ho otec takto bije asi tak 1x za tři měsíce za nějaký přestupek. Toto poslední bití bylo podle nezletilého nejhorší, matka se ho pokoušela bránit, ale otec ji zavřel do

ložnice a v bití pokračoval, i přes prosby nezletilého, aby přestal. Na otce nezletilého byla podána obžaloba pro trestní čin týrání svěřené osoby. Dne 22. 2. 2007 soud otce zprostil obžaloby, neboť označený skutek není trestným činem. Od této doby je nezletilý v Dětském domově, otec s matkou si ho berou vždy na pár dní po dobu svátků, či prázdnin, pravidelně ho navštěvují a otec si s Pavlem často telefonuje. Otec je ale rád, že je Pavel v domově, dle jeho slov by ho i nadále nezvládal. Pavel začal mít problémy s chováním i v domově a vše vyvrcholilo v létě 2009, kdy si DD zažádal o Pavlovo sexuologické vyšetření. Na podzim téhož roku se jeho chování, dle slov ředitelky, o mnoho zlepšilo, nejsou s nezletilým žádné potíže. Tento stav trvá i dále, ředitelka se rozhodla odložit sexuologické vyšetření, nechce Pavla zbytečně zatěžovat. Vyšetření tedy proběhlo až v květnu 2010 a bylo zjištěno, že chování odpovídá věku a je způsobeno bouřlivou pubertou. Chlapec nyní navštěvuje kuchařské učiliště v Humpolci, je tam velice spokojený a v Dětském domově se vše také zlepšilo, chová se slušně, věnuje se svým koníčkům a dobře vychází i s ostatními dětmi. Otec s matkou jsou rádi, že takto vše funguje a nadále ho navštěvují, berou si domů na pobyt, či mu telefonují. Do ukončení střední školy chtějí vše nechat tak, jak je to doposud. Souhlasí s tím i Pavel.

Příloha III.

Dívka: Magda K. 11. 5. 1995

Matka: R. K. 1. 5. 1968

Otec: J. K. 23. 8. 1967

Sestra: Anna K. 30. 9. 2004

Manželství rodičů Magdy se rozvedlo 18. 10. 2005 a nezletilá byla svěřena do péče matky. Hlavním důvodem byla závislost otce na alkoholu a neustálé návštěvy restauračních zařízení. V říjnu 2006 přišla na sociální odbor sousedka matky Magdy ohledně jejího chování. Uvedla, že je veškerá domácnost i péče o další jednoletou dceru matky na nezletilé Magdě a pokud něco nezvládne je fyzicky napadána matkou. Toto jsou ochotní dosvědčit i ostatní nájemníci. Celou věc jsme také předali na policii v Trhových Svinech k prošetření. S nezletilou Magdou byl proveden pohovor v době školního vyučování a uvedla, že je doma vše v pořádku, s matkou i jejím přítelem vychází dobře. Matka jí prý fyzicky netrestá. V dubnu 2010 přišlo na náš odbor upozornění ze Základní školy, že má Magda špatnou docházku, nevěrohodně omluvenou. Nyní nenavštěvuje školu vůbec a po dotazování matky má prý údajně zánět žil. Po prošetření bylo zjištěno, že je Magda doma a stará se o matku, která je trvale upoutána na lůžko. Omluvenky od lékaře, které donesla do školy, nepokryjí absence, které nezletilá má, škola výši neomluvených hodin oznámí nám i na policii. Další šetření v lednu 2011 ukázalo, že chod celé domácnosti i starost o mladší sestru Annu přebrala nezletilá Magda. Matky zdravotní stav je velice špatný, dostává i 9derivátů morfia. Magda přestala úplně docházet do školy, stále u sebe hledá nějakou chorobu, začala vykořisťovat matku i mladší sestru, matka situaci nezvládá. Magda po rozhovoru tvrdí, že je jí vše líto a že se polepší. Nyní je vedena na Úřadu Práce a dále má zažádáno o Invalidní důchod. Téhož měsíce byla matka Magdy odvezena do nemocnice. Malá Anička byla odvezena do opatrování babičce do Českých Budějovic a Magda zůstala v bytě v Nových Hradech s tím, že nad ní budeme vykonávat dohled. Po propuštění matky z nemocnice si ji vzala domů babička s tím, že jim koupili byt v ČB, kam půjde matka Magdy s Aničkou bydlet a babička se sestrou matky k nim budou docházet a pomáhat jim. Matka chce, aby Magda zůstala v bytě v Nových Hradech i se svým

přítelem, který je prý schopný se o ní postarat. Matka uznává svou vyživovací povinnost k Magdě a tvrdí, že jí bude peníze posílat.

V únoru 2011 jsme provedli u Magdy v bytě v Nových Hradech šetření. Doma byl neúnosný nepořádek, matka Magdy si odvezla i některý nábytek, pračku a lednici. Magda byla zanedbaná, bez jakýchkoli finančních prostředků. Proto jsme podali návrh na předběžné opatření k soudu. Okresní soud v Českých Budějovicích nařídil předběžné opatření, kterým se nezletilá předává do péče Diagnostického ústavu pro mládež v Praze. Zde se Magdě moc líbilo. Po uplynutí potřebné doby byla Magda v dubnu přemístěna do Výchovného ústavu v Jindřichově Hradce. Uvedla, že se jí líbí i zde, od září jí zařídili navštěvování učebního oboru aranžérka. Tvrdí, že u matky ani babičky by bydlet stejně nechtěla. Magda nám také ukázala jizvu na noze s vysvětlením, že ji matka jednou bodla nožem za to, že nechtěla umýt nádobí. Dále uvedla, že je zlá i na sestru Aničku. Vše je předáno policii. Po určité době si Magda našla cestu k matce i babičce, začala je navštěvovat. Při jedné z návštěv ukradla babičce peníze a kontakt mezi nimi byl opět ukončen a dovolenky do budoucna zrušeny. V současné době je matka Magdy zbavena právní zodpovědnosti, tomu předcházela patřičná vyšetření. Magdě byl určen opatrovník. Babička Magdy se rozhodne dále žádat o dovolenky pro Magdu s tím, že jí má stále ráda a nechce s ní ztratit kontakt. Magda nastoupila na obor aranžérka výloh v Soběslavi. Otec Magdy byl po celou dobu šetření ve výkonu trestu.

Příloha IV.

Dítě: Jan K. 30. 8. 1990

Dítě: Miroslav K. 16. 1. 1994

Otec: B. 16. 10. 1945

Matka: J. 24. 1. 1953

První šetření v tomto případě proběhlo 21. 1. 2002. Bylo na základě zjištění, že nezletilý Jan opět nechodí do školy. Doma zastiženi pouze oba nezletilí, celkově je v bytě velký nepořádek, na zemi všude kočičí výkaly, koupelna velice špinavá. Pro neplacení záloh neteče voda. V dubnu téhož roku matka odešla s dětmi z domova a ubytovala se v Azylovém domě v Prachaticích. Důvodem bylo nadměrné pití otce dětí, propíjel všechny peníze, pil i na dluh. Matka navrhla, aby byly děti svěřeny do její péče a otcí byla uložena povinnost přispívat na jejich výživu. Otec však v červnu téhož roku zemřel. Matka i se syny se vrátila do bydliště v Trhových Svinech, kde zjistila, že je voda i elektřina zapojena a byt je vymalovaný. Chlapci začali v září 2002 navštěvovat Základní školu v Trhových Svinech. Nad dětmi soud stanovil dohled. Matka vzala do jedné místnosti v domku podnájemníky, se kterými má údajně problémy. Chce, aby se vystěhovali. V červnu 2003 bylo oznámeno nájemníky, že byli vykradeni a to matkou a starším synem Janem. V roce 2005 bylo matce soudně uděleno napomenutí, její péče o syny se zhoršuje, nespolupracuje se SPOD, nedostavuje se na konzultace s klinickou psycholožkou. Dále matka nezajišťuje řádnou docházku dětí do školy. Domek společně s matkou a syny obývají i další dva lidé, údajně kamarádi Jana, které jejich matka vyhodila z domova. Oba jsou již zletilí, údajně pomáhají s domácností.

11. 2. 2006 byl nezletilý Jan předán do péče Diagnostického ústavu v Praze a nezletilý Miroslav do péče Dětského Diagnostického ústavu Homole. Důvodem bylo další zhoršení péče ze strany matky, pití alkoholu, nepořádku domova na hranici obyvatelnosti a dalších výchovných přestupků obou synů. O týden později byl Starší syn Jan přestoupil do Dětského domova v Boršově nad Vltavou. Důvodem bylo slušné chování Jana, které neodpovídalo umístění v Diagnostickém ústavu. Poté byl i Miroslav přemístěn za Janem, důvodem bylo soužití obou chlapců.

V listopadu 2006 byl stanoven opatrovníkem pro správu majetku obou chlapců DD Boršov nad Vltavou. Rozhodnuto bylo po zjištění, že matka se sirotčími důchody a pozůstalostí po otci nenakládá ve prospěch dětí. Na Vánoce 2006 byla udělena chlapcům povolenka k návštěvě matky v Trhových Svinech, kde se po místním šetření ukázalo, že vše je nachystáno k návštěvě. Syn Jan se po dovršení zletilosti a udělení závěrečných zkoušek vrátil zpět k matce, kde má třetinový podíl na domě. Syn Miroslav je i nadále v DD, s výborným úspěchem absoluuje učební obor a je doporučen na nástavbu. V současné době stále navštěvuje matku na víkendy nebo svátky, po ukončení pobytu v DD se nechce trvale vrátit k matce.

Příloha V.

Dcera: Jaroslava J. 23. 12. 1996

Matka: E. J. 28. 10. 1959

Otec: 30. 10. 1939

Případ začíná 1. 8. 2005, kdy se na SPOD v Trhových Svinech dostavil nevlastní bratr Jaroslavy s tím, že otec je vážně nemocný, matka začala hodně pít a on že má strach o nezletilou. Proběhlo šetření v místě bydliště, vše bylo v pořádku a matka řekla, že po onemocnění muže nezvládla situaci, hodně pila, ale teď už je vše v pořádku. Zpráva ze školy a od dětské doktorky byly také uspokojivé. V lednu 2007 zemřel otec Jaroslavy, SPOD zastupoval nezletilou u projednání dědictví. V květnu 2007 se dostavila na SPOD v Trhových Svinech matka nezletilé s tím, že má s dcerou problémy, žárlí prý na svého nevlastního bratra a matku nemá ráda. Bylo jí doporučeno navštívit psycholožku paní PhDr. Kadubcovou. V květnu 2008 nahlásila ve škole sestra Jaroslavy, která žije trvale u své babičky, skutečnost, že její mladší sestra Jaroslava utekla z domova k ní a babičce a důvodem byl alkoholismus matky. Nezletilá chce zůstat u své sestry a babičky, domů nechce, je tam ve stresu. Po měsíci matka nezletilou přesvědčila, aby se vrátila a sama se ambulantně začala léčit. V srpnu 2008 byl nad nezletilou stanoven soudní dohled, výkonem byl pověřen SPOD v Trhových Svinech. Po smrti babičky se nezletilá s matkou přestěhovaly do jejího bytu v Čížkrajicích.

V červnu 2011 oznámil přítel matky na policii, že je matka Jarušky opilá, nezletilou zbila a zamkla doma. Policie provedla šetření na místě bydliště a našla zde opilou matku a Jarušku, která uvedla, že tam již dále nechce být. Po zjištění, že nemá ke komu jít, byla odvezena na SPOD v Trhových Svinech. Ten vydal návrh k předběžnému opatření k umístění nezletilé do péče Fondu ohrožených dětí (dále jen FOD) Klokánek, se sídlem v Jindřichově Hradci. Okresní soud v Českých Budějovicích tento návrh změnil v nařízení. 29. 6. 2011 byl proveden výkon rozhodnutí, kdy byla Jaroslava převezena do FOD-Klokánek. Zde se rychle aklimatizovala, uvedla, že se jí zde líbí a k mamce se vrátí pouze pod podmínkou, že nebude pít. Matka nezletilé se proti nařízení odvolala, chce dceru zpět do své péče. Bohužel do dnešní doby nepodnikla nic, co by zapříčinilo vrácení Jarušky do její péče. Proto soud nařídil nad nezletilou ústavní výchovu. V současné době toto trvá, s tím, že matka Jarušku občas navštěvuje.

Příloha VI.

Sourozenci:

Michal 11. 7. 2002, Martin 9. 7. 2003, Sandra 12. 4. 2006, Tomáš 16. 9. 2010

Matka: L. K. 3. 6. 1976

Otec: R. H. 4. 3. 1972

SPOD Trhové Sviny začíná šetření po upozornění, že matka chodí do hospody se synem Michalem. Doma byl zastižen otec nezletilého s ročním synem, uvedl, že matka je v nemocnici, čeká další dítě. Po dotázání, zda matka chodí se synem do hospody uvedl, že tam jednou byla a dala si pivo. V červnu se jim narodil syn Martin. Po dalším šetření bylo zjištěno, že oba rodiče i nadále navštěvují pohostinství a své syny nechávají hlídat kamarádkou, která byla po zjištění na místním úřadě shledána jako nedůvěryhodná. V prosinci 2003 soud stanovil nad nezletilými dohled a rodičům udělil napomenutí. V září 2004 matka porodila dalšího syna Jakuba. Otcem však nebyl otec Michala a Martina, hned z porodnice si vzal do péče Jakuba jeho biologický otec po domluvě s matkou. V roce 2006 bylo při šetření zjištěno, že matka synů odjela pryč a již pár dní se nevrátila. S dětmi doma byl otec, který byl bez finančních prostředků, kvůli opatrování synů přišel o práci a ostatní dávky měla matka. Celý rozhovor byl neklidný, bál se, že o syny přijde, má je rád. Matka je opět těhotná. Další den volal otec, že situaci dále nezvládne a že si máme pro děti přijet. V lednu 2006 bylo dáno nařízení předběžného opatření o umístění dětí do péče Dětského domova v Horní Plané, kam byli i děti převezeny. Otec obou chlapců si ihned zažádal o svěřeni do své péče, matka po dvou týdnech vrátila a přislíbila léčení. Dalším šetřením jsme zjistili, že poměry doma se velice zlepšily, otec si nechal i veškeré dávky přepsat na sebe, byt vyčistili, vymalovali. V dubnu 2006 soud zrušil ústavní výchovu a svěřil oba chlapce do výchovy otce. Ještě než se chlapci vrátili domů, matka opět zmizela neznámo kam. Pár dní poté porodila před hospodou v Trhových Svinech v nočních hodinách. Byla přivolána záchranka a matka převezena i s dcerou Sandrou do porodnice. Po propuštění se obě vrátily do trvalého bydliště k otci a synům. Sandra byla svěřena do péče matky a byl nařízen dohled. V září 2010 se matce narodil další syn Tomáš. Rodiče se o děti snaží starat, ale nespolupracují dobře s odbornými lékaři, ke kterým mají s dětmi docházet. Nedbají všech pokynů od SPOD. Mají stále dluhy na nájemném a elektrice. V dubnu

2011 bylo soudem rodičům uloženo napomenutí za nedostatečnou péči a dále nařízený dohled nad nezletilým Tomášem. Otec dětí se rozhodl pracovat mimo bydliště s tím, že bude domů dojíždět na víkendy s penězi. Poslal však jen jednou peníze na účet a domů se již nevrátil. Matka se rozhodla požádat o svěření do péče všech čtyř dětí. Tato situace trvá.

Příloha VII.

Dcera: Michaela D. 12. 2. 1994

Syn: Václav D. 12. 5. 1997

Matka: V. D. 29. 5. 1964

Otec: M. D. 9. 11. 1970

V roce 2001 přichází dopis na MÚ v Trhových Svinech od sousedky nezletilých dětí, kde uvádí, že se matka o děti nestará, jsou špinavé. Když není otec doma, matka chodí do hospod a děti nechává samotné. Provedli jsme šetření a zjistili, že v této rodině opravdu není vše v pořádku, řádně jsme matku poučili, jak má péče vypadat a ona přislíbila, že vše napraví. Při další návštěvě bylo zjištěno, že otec rodinu opustil. Poradili jsme matce nezletilých dětí, aby si zažádala o úpravu péče a vyměření výživného. Vše proběhlo. V roce 2002 podal otec dětí návrh k soudu na vydání dětí do své péče. Děti mu byly svěřeny. Důvodem byl neutěšený stav matčiny domácnosti i péče. Neměla dost finančních prostředků i po obdržení všech možných dávek a příspěvků na děti, protože velkou část propíjela v restauracích. S otcem děti sdílely domácnost společně s jeho rodiči. V únoru 2007 byl SPOD v Trhových Svinech upozorněn policií, že je nezletilá u matky v Nových Hradech. Ihned jsme tam jeli a s Michaelou si promluvili. Dívka uvedla, že je v domácnosti otce nešťastná, nerozumí si s babičkou, nechce tam bydlet, prý půjde raději do dětského domova. Otec se vyjádřil v tom smyslu, že pokud je to její přání, tak souhlasí. Dívka byla předána do péče Dětského domova se školou v Homolích. Otec ihned začal shánět nový byt, aby mohl s dětmi bydlet bez své matky, se kterou si dcera výrazně nerozuměla. V červnu 2007 byla Michaela svěřena do péče nazpět otcí s tím, že byl stanoven dohled nad nezletilou. Šetřením bylo zjištěno, že děti i s otcem žijí v novém bytě v Nových Hradech. Byt byl v naprostém pořádku. V únoru 2008 MÚ v Trhových Svinech obdržel ze Základní školy v Nových Hradech dopis o nedostatečném navštěvování školy nezletilou Míšou. Měla mnoho neomluvených hodin. Z dané situace vyplynulo, že je vážně ohrožen další vývoj nezletilé s tím, že otec nezajišťuje její školní docházku. Na tomto základě byla Michaela otcí odebrána a umístěna do péče Dětského domova v Žichovci. Nad nezletilým Václavem byl stanoven dohled. Ústavní péče u Michaely s naším doporučením trvá v jejím zájmu do dnešní doby, aby dodělala střední školu.

Příloha VIII.

Dcera: Eliška J. 9. 10. 2008

Syn: Pavel J. 30. 4. 2010

Matka: J. H. 27. 7. 1981

Otec: P. J. 21. 11. 1982

Dne 9. 10. 2008 porodila matka Elišku. SPOD v Trhových Svinech s matkou dítěte dlouhodobě pracuje. Na základě zkušeností s péčí matky o dříve narozené děti jsme dospěli k názoru, že je v zájmu nezletilého dítěte, aby s matkou nastoupily na sociální rehabilitaci- zácvik péče o dítě- do Dětského centra Jihočeského kraje. Po absolvování zácviku byla matka i s dcerou propuštěna domů, přijel si pro ně otec dítěte. Týden pak ještě bydlela u rodičů otce a potom se odstěhovali společně do svého trvalého bydliště. Bylo ihned provedeno šetření a vše bylo shledáno v pořádku. Domov byl připravený na miminko a dále i pro další dvě nezletilé děti, které jsou momentálně v ústavní péči. Matka uvedla, že si podá návrh na zrušení ÚV. Rodinu jsme i nadále kontaktovali, ne vždy bylo vše v pořádku, spíše naopak. Nad nezletilou byl stanoven dohled. I nadále vzrůstal laxní přístup rodičů, pozdě vyřizovali sociální dávky, otec nebyl schopen rodinu uživit. Matka často neměla ani na sunar pro nezletilou. V listopadu 2009 byla Eliška rodičům odebrána a svěřena do péče Dětského domova v Kamenici nad Lipou. Byl podán návrh k soudu o nařízení ústavní výchovy. Soud žádost zamítl s odůvodněním, že není bezprostředně ohrožen život dítěte a že péče matky není ideální, ale dostatečná. V prosinci 2009 byla Eliška vrácena rodičům s tím, že dále trvá dohled. Dne 30. 4. 2010 matka nezletilé porodila syna Pavla. Po půl roce byl i nad synem Pavlem stanoven dohled a to z důvodu nedostatečné a nepřiměřené péče o něj. Matka dále uvedla, že otec dětí jí na chod domácnosti nedává žádné peníze. Bylo jí porazeno, ať si podá žádost o úpravu výchovy a výživy nezletilých. To proběhlo a otcí bylo stanoveno výživné na děti. V současné době stále probíhá dohled nad nezletilými, další dvě starší děti jsou již v pěstounské péči, matka o ně zájem nejeví.

Příloha IX.

Dcera: Štěpánka I. 7. 8. 1995

Matka: D. Š. 18. 4. 1975

Otec: Š. I. 2. 10. 1969

13. 8. 2009 byla nařízena ústavní výchova nezletilé. Měla velké množství neomluvených hodin ve škole, s matkou měly vyhrocené vztahy, nebyly schopny spolu komunikovat. Dcera matku žádným způsobem neposlouchala, matka ani otec nebyli schopni řádnou výchovu zajistit. O rok později si matka podala žádost o zrušení ústavní výchovy. Uvedla, že napjaté vztahy mezi ní a dcerou postupem pominuly, Štěpánka uznala, že výhrady matky k jejímu minulému chování byly oprávněné. Vztah mezi matkou a dcerou byl obnoven. Soud tyto argumenty uznal a svěřil nezletilou zpět do péče matky, s tím, že byl stanoven dohled. Z tohoto důvodu bylo dítě naším odborem pravidelně sledováno. K péči matky jsme nezaznamenali vážné připomínky. Avšak chování nezletilé bylo znova nepřiměřené, nechodila na praxi ani do školy, matku naprosto odmítala poslouchat. Matka se obává, že mohlo mít chování dcery špatný vliv i na další děti, které má v péči. V květnu 2011 předal soud Štěpánku do péče Diagnostického ústavu pro mládež v Hodkovičkách. Matce bylo vyměřeno výživné a také uvedla, že už dceru natrvalo domu nechce a že počítá s tím, že v DD zůstane do 18let. V DD jsou se Štěpánkou stále problémy, nechová se přiměřeně a neposlouchá nikoho ani tam. Má časté útěky. V říjnu 2010 při naší poslední návštěvě byla také na útěku, hledala ji policie ČR.

Příloha X.

Dcera: Andrea Š. 18. 6. 1994

Syn: Jaroslav Š. 29. 6. 1996

Matka: J. M. 15. 6. 1975

Otec: J. Š. 14. 10. 1973

V červnu 2007 proběhl soud o úpravě poměrům k nezletilým dětem. Matka si zažádala o svěřeni do své péče a vyměření výživného otci, který s nimi už nežije ve společné domácnosti. Soud tomuto vyhověl. V lednu 2008 se manželství rozvedlo. Děti byly i tehdy svěřeny do péče matky. V srpnu 2008 matka požádala o dobrovolné umístění syna Jaroslava do DDÚ v Homolích a to pro neustálé problémy. Chlapec je drzý, nezvladatelný jak ve škole, tak doma, je zlý, zaměřený pouze na peníze. Nepomohly ani naše předchozí domluvy. Syn se domu vrátil z DDÚ po třech měsících, kdy matka uvedla: vrátil se jako vyměněný, neodmlouvá, chová se slušně, doma pomáhá, nikde se netoulá a je vše v pořádku. Toto však dlouho nevydrželo a začaly obdobné problémy jako před umístění. Jaroslav měl i problémy s ostatními sourozenci, nebyl schopen vyjít s nikým. Proto na jaře 2010 matka požádala o opětovné umístění syna v DDÚ. Bylo zjištěno, že matka se velice snažila o zvládnutí výchovy syna, navštěvovala s ním i specialisty v oboru psychologie a psychiatrie, ale bohužel problémy spíše vzrůstaly, ne její vinou. Poté byl chlapec umístěn do terapeuticko-diagnostického centra v internátní části. Po zabydlení chlapce cca po třech měsících, začal syn s občasnými víkendovými návštěvami doma, ne vždy se ale choval slušně. Problémy s Jardou i nadále trvají, v současné době je umístěn v radiagnostickém centru v Praze.

Příloha XI.

Syn: Pavel S. 2. 9. 1986

Syn: Patrik S. 29. 12. 1988

Syn: Tomáš S. 7. 8. 1990

Syn: David S. 3. 6. 1996

Matka: R. S. 27. 11. 1966

Otec: P. S. 4. 3. 1964

V květnu 2005 je soudem stanoven dohled nad nezletilým Patrikem, toho času žijící s matkou a dalšíma mladšíma bratry Tomášem a Davidem. Zletilý Pavel odešel k otci, rodiče jsou rozvedení, a s matkou se nestýká. Dohled byl stanoven z důvodu špatného chování Patrika, společně se dvěma kamarády vykradl stan v kempu a odcizili hotovost a mobilní telefony. V září 2006 soud nařizuje předběžné opatření, kterým nezletilého Tomáše předává do péče Diagnostického ústavu pro mládež. Žádost o toto podepsala matka, podle jejích slov se nezletilý toulá, nadměrně pije alkohol, kouří marihuanu, je nezvladatelný, byl i zadržen policií pro krádež. V říjnu 2006 byla Tomášovi nařízena ústavní výchova. Tomáš z ústavu opakovaně utíkal a porušoval domluvená pravidla ohledně jeho chování. Při jednom z útěků byl zadržen a vyhrožoval sebevraždou, poté byl převezen do Psychiatrické léčebny v Kosmonosích. Odtud také utekl. Vždy ihned, po navrácení nezletilého do ústavu, utíká. Je více mimo než v ústavu. Tomáš strávil v podstatě na útěku celé období života až do 18let, kdy se opět vrátil k matce.

Příloha XII.

Dcera: Sandra P. 1992

Syn: Arnold P. 1995

Dcera: Sabina P. 1997

Dcera: Klaudie P. 2003

Syn: Denis P. 2006

Matka 1967

Otec 1963

Nezletilý Arnold byl ihned po narození umístěn do kojeneckého ústavu z důvodu nedostatečného zajištění podmínek pro novorozence. Rodiče žili v jedné místnosti rodinného domku, nemají dostatečnou výbavu domácnosti, byla zde i nízká hygienická úroveň. Nad Sandrou byl stanoven dohled. Po určitém čase byla i Sandra předána do Dětského domova v Humpolci na základě předběžného opatření soudu. Důvodem bylo nevyhovující prostředí pro uspokojení základních životních potřeb a výchovy dítěte. O rok později byly obě děti vráceny do péče rodičů. Ti přizpůsobili bydlení potřebám dětí. V roce 2003 byly děti opět odebrány rodičům a byla nařízena ústavní výchova. Tentokrát i nad jejich další dcerou Sabinou. Důvodem byla opětovná špatná finanční a hygienická úroveň. Při šetření bylo zjištěno, že žijí stále v jedné místnosti, je jich celkem 5 a mají zde pouze dvě postele, na chodbě jim stojí voda, která prosakuje ze žumpy. Všude to značně zapáchá, hygiena je naprosto nevyhovující. Děti navštěvují nepravidelně ZŠ. Rodiče mají nedostatečné finanční prostředky, kdy celá rodina žije pouze z dávek na děti. Na konci téhož roku je předána do ústavní výchovy i poslední nejmladší dcera Klaudie. Důvody jsou obdobné, jako u sourozenců. V roce 2004 byla Klaudie umístěna do pěstounské péče. Dále byli oba rodiče podmíněně odsouzeni pro zanedbání péče. Otec byl později uvězněn. V dubnu 2006 matka porodila dalšího syna Denise. Matka sama uvedla, že není schopna se o syna postarat a ani otec, který je toho času ve vězení. Soud vydal předběžné opatření o předání Denise do péče v zařízení jako Klaudie. Matka ani otec nikdy nepřizpůsobily podmínky pro navrácení dětí do své péče. V roce 2007 byla i matka uvězněna a to na 6 měsíců.

Abstrakt

PILEČKOVÁ, J. *Hlavní důvody odebrání dítěte rodičům a předání do ústavní, či jiné náhradní výchovy. Případy řešené OSPOD Trhové Sviny v letech 2001-2011.* České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praxe. Vedoucí práce H. Machulová.

Klíčová slova: orgán sociálně-právní ochrany dětí, opatrovnický soud, náhradní péče, pěstounská péče, osvojení, ústavní péče, diagnostický ústav, výchovný ústav, dětský domov, psychická a citová deprivace.

Práce se zabývá konkrétními důvody, které vedou k návrhu SPOD v Trhových Svinech na odebrání dítěte rodičům a následného umístění do náhradní péče. Teoreticky práce popisuje rodinu, její funkce, rodinné vazby, rodičovství a poruchy rodičovství, rodinu neúplnou a náhradní. Dále stručně poukazuje na potřeby dětí, jejich psychickou a citovou deprivaci v raném dětství a na rizikové faktory, které mají na děti zásadní vliv. V neposlední řadě se zabývá legislativou, SPOD, ústavní péčí a druhy zařízení, kde probíhá následná péče, po odebrání z rodiny.

Praktická část se zaměřuje na jednotlivé případy, dělí kazuistiky do tří základních skupin. Rozdělení spočívá v bližší specifikaci hlavních důvodů odebrání dětí rodičům ve všech dvanácti případech. Práce se dále věnuje sociální práci s rodinami realizovanou SPOD, jejich možnostmi v preventivní a poradenské činnosti. Poslední jmenované činnosti jsou velice důležité až nepostradatelné. Pokud budou zajištěny v plné možné míře, nebude docházet k výše popsaným případům tak často.

Abstrakt anglicky

The main reasons for removal children from their parents and handover to institutional or different alternative education. The cases dealt with OSPOD in Trhove Sviny from the years of 2001-2011.

Key words: the social-legal protection of children, the guardianship court, alternative care, foster care, adoption, institutional care, diagnostic institute, educational institution, children's home, mental and emotional deprivation.

The thesis follows up the concrete reasons that led to the suggestion of SPOD Trhové Sviny to remove a child from their parents and subsequent placement in foster care. The theoretical part describes a family, its functions, family relationships, parenthood and parenting disorders, incomplete family and foster family. Also briefly refers to the needs of children, their mental and emotional deprivation in early childhood and risk factors that have a major impact on children. Finally it follows up legislation, SPOD , institutional care and the types of institutional care facilities, where is a follow-up care after removal of the family.

The practical part is focused on individual cases, case studies are divided into three basic groups. The division consists of more detailed specification of the main reasons for taking children from parents in all twelve cases. The thesis also pursues to social work with families realized by SPOD, their possibilities in preventive and advisory activities. Last mentioned activities are very important and indispensable. If they will be cover, there will be no cases described above so often.